

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΠΑΛ (ΟΜΑΔΑ Β΄)
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΕΥΤΕΡΑ 25 ΜΑΪΟΥ 2015

Διδαγμένο

ΘΕΜΑ Α1

Μετάφραση

Επειδή λοιπόν ο άνθρωπος πήρε μερίδιο από θεϊκά πράγματα, πρώτα πρώτα λόγω της συγγενείας (του) με τον θεό, μόνος από τα ζώα πίστεψε σε θεούς και επιχειρούσε να κατασκευάζει και βωμούς και (να φιλοτεχνεί) αγάλματα θεών· έπειτα, γρήγορα άρθρωσε με την τέχνη του φθόγγους και λέξεις και επινόησε κατοικίες και ρούχα και παπούτσια και στρωσίδια και τις τροφές από τη γη. Με αυτά λοιπόν τα μέσα εφοδιασμένοι οι άνθρωποι κατοικούσαν στην αρχή διασκορπισμένοι, πόλεις όμως δεν υπήρχαν· κατασπαράσσονταν λοιπόν από τα θηρία, γιατί ήταν από κάθε άποψη πιο αδύναμοι από αυτά και οι τεχνικές γνώσεις ήταν βέβαια βοηθός τους καλός για την ανεύρεση της τροφής, ανεπαρκής όμως για τον πόλεμο με τα θηρία – γιατί δεν κατείχαν ακόμη την πολιτική τέχνη, μέρος της οποίας είναι η πολεμική τέχνη – επιδίωκαν λοιπόν να συγκεντρώνονται και να εξασφαλίζουν τη σωτηρία τους χτίζοντας πόλεις· κάθε φορά λοιπόν που συγκεντρώνονταν, αδικούσαν ο ένας τον άλλον, επειδή δεν είχαν την πολιτική τέχνη, με αποτέλεσμα να διασκορπίζονται και να απειλούνται με αφανισμό. Ο Δίας, λοιπόν, επειδή φοβήθηκε για το γένος μας μήπως χαθεί ολότελα, στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους και τον σεβασμό στους άγραφους νόμους και την αντίληψη περί του δικαίου, για να εξασφαλίζουν και την τάξη στις πόλεις

και να αποτελούν τους συνεκτικούς δεσμούς φιλίας ανάμεσα στους ανθρώπους.

ΘΕΜΑ Β1

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας «Θεία μοῖρα» (= μέρος, μερίδιο στη θεϊκή φύση) είναι κυρίως το πῦρ αλλά και η ἔντεχνος σοφία (οι τεχνικές γνώσεις), που ἔδωσαν στον ἄνθρωπο τη δυνατότητα να δημιουργήσει τον τεχνικό πολιτισμό, να βρεθεί σε θέση ανώτερη από τα άλλα ἔμβια ὄντα και να μεταβάλλει την ὄψη της φύσης σαν «δημιουργός-θεός». Οι αρχαίοι πίστευαν ὅτι η φωτιά αποτελούσε ἕνα δυναμογόνο φυσικό στοιχείο και με την ἔννοια αὐτή αναφέρεται στη φιλοσοφία του Ηράκλειτου (ἀείζων πῦρ). Την αντίληψη ὅτι η φωτιά και οι συναφείς με αὐτήν τεχνικές γνώσεις θεωρήθηκαν κτήμα ἀποκλειστικά των θεῶν μπορούμε να την κατανοήσουμε καλύτερα, αν πάρουμε υπόψη την τόσο ευεργετική χρήση και επίδραση της φωτιάς (με αὐτήν ο ἄνθρωπος θερμαίνεται, η «φωτιά» του ἡλίου δίνει ζωὴ στα φυτά κτλ.), την καταλυτική και μεταμορφωτική της δύναμη (μπορεῖ να καταστρέψει τα πάντα στο πέρασμά της, να μεταμορφώσει τη σκληρότατη μάζα των μετάλλων κτλ.) και κυρίως το μυστηριώδη, τρομερό και καταστρεπτικό τρόπο με τον οποίο αὐτή ενσκήπτει στη γη ἀπὸ τα ηφαίστεια και με τους κεραυνούς. Ἐπειδὴ το στοιχείο αὐτό της φύσης ἔχει τόσο μεγάλη μεταμορφωτική δύναμη, θεωρήθηκε ὅτι αποτελούσε ἀποκλειστικό κτήμα των θεῶν, δηλαδή στοιχείο της θεϊκῆς ουσίας και ἕνα ἀπὸ τα μυστικά της δυνάμεώς τους. Η κατοχὴ της φωτιάς, επομένως, καθιστᾶ τον ἄνθρωπο «συγγενὴ του θείου».

Κατὰ συνέπεια λοιπὸν, ὁ ἄνθρωπος πήρε μερίδιο στη θεϊκή φύση, ἀφοῦ ἀπέκτησε αὐτὰ τα θεϊκὰ στοιχεία (*θείας μετέσχε μοίρας*) και ἔτσι δημιουργήθηκε ἕνα εἶδος συγγενείας του με τους θεούς (δεν πρόκειται βέβαια για «συγγένεια» στην κυριολεξία, δηλαδή για κοινὴ καταγωγή, ἀλλὰ για «πνευματική» ἢ για «πολιτισμική» συγγένεια - αν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τις λέξεις αὐτές). Ὅπως υποστηρίζει ο Πρωταγόρας, ὁ ἄνθρωπος οδηγήθηκε στη λατρεία των θεῶν, δημιούργησε βωμούς και κατασκεύασε ἀγάλματα μόνος αὐτὸς ἀπὸ ὅλα τα ζῶα, ἐπειδὴ συμμετείχε στη θεία μοῖρα, ἐπειδὴ δηλαδή εἶχε τη φωτιά, που θεωρούνταν ὅτι αποτελούσε στοιχείο της θεϊκῆς ουσίας και ἕνα ἀπὸ τα μυστικά της δυνάμεώς τους. Η φωτιά, επομένως, ἀποτελεῖ το θεϊκὸ μερίδιο, γιατί: Η φωτιά και οι τεχνικές γνώσεις ἀνήκαν στους θεούς που ὡς τότε μόνο αὐτοὶ τα χρησιμοποιοῦσαν, ὁ ἄνθρωποι το ἀπέκτησαν με θεϊκὴ παρέμβαση του Προμηθέα, και ἔτσι δόθηκε η δυνατότητα στον ἄνθρωπο να ἀναπτύξει πολιτισμὸ και, επομένως, να ἀναγνωρίσει την ὑπαρξὴ των θεῶν, ἀφοῦ αὐτὴ ἦταν η πρώτη και ἀμεση συνέπεια του δώρου της

φωτιάς. Είναι πέρα για πέρα άτοπο να υποστηρίξουμε ότι ο άνθρωπος απέκτησε συγγένεια με το θείο και μερίδιο θεϊκό, επειδή δημιούργησε αργότερα θρησκεία.

Σχολικό Βιβλίο σελ. 82

Η φωτιά αποτελεί το θεϊκό μερίδιο που είχαν την τύχη, χάρη στην παρέμβαση του Προμηθέα, να λάβουν οι άνθρωποι. Είναι θεϊκό γιατί το κατείχαν ως τότε μόνον οι θεοί, είναι θεϊκό γιατί οι άνθρωποι το απέκτησαν με θεϊκή παρέμβαση του Προμηθέα, είναι επίσης θεϊκό γιατί, επιτρέποντας στον άνθρωπο να αναπτύξει πολιτισμό, του επέτρεψε κατά συνέπεια να αναγνωρίσει την ύπαρξη των θεών. Η πρώτη και άμεση συνέπεια του δώρου της φωτιάς, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, είναι ακριβώς η εμφάνιση της θρησκείας.

ΘΕΜΑ Β 2

Αρχικά, δημιουργούνται οι πρώτες κοινωνίες για την αντιμετώπιση των θηρίων που απειλούσαν τον άνθρωπο. Η συμβίωση όμως προκαλούσε συγκρούσεις και καταστροφή του ανθρώπινου γένους, γιατί ενώ υπήρχαν οι τεχνικές γνώσεις, δεν κατακτήθηκε η πολιτική αρετή, επειδή ακριβώς έλειπε η «αιδώς» και η «δίκη», που ο Δίας αναλαμβάνει, τελικά, να στείλει στους ανθρώπους.

Πιο συγκεκριμένα :

□ Οι άνθρωποι στην αρχή ζούσαν διασκορπισμένοι, πράγμα που καθιστούσε αδύνατη τη δημιουργία πόλεων. Αυτή η αδυναμία του ανθρώπου τον άφησε εκτεθειμένο στα διάφορα θηρία. Αυτή την απειλή δεν μπορούσαν να την αντιμετωπίσουν για δύο λόγους, ως προς τη δύναμη και τις άλλες σωματικές ικανότητες υστερούσαν από τα θηρία και είχαν βέβαια εργαλεία για την εξασφάλιση της τροφής, όχι όμως και κατάλληλα όπλα για την προστασία τους από τα θηρία. Αναπτύσσονται οι τέχνες, οι άνθρωποι δημιούργησαν θρησκεία και γλώσσα και ύστερα ανέπτυξαν τέχνες που είχαν ως βάση τη φωτιά -γένεση του υλικό-τεχνικού πολιτισμού.

□ Έτσι λοιπόν οι άνθρωποι για να προστατέψουν τη ζωή τους από τον κίνδυνο των θηρίων και να εξασφαλίσουν τη σωτηρία τους από αυτά, αναγκάστηκαν να συναθροίζονται και να χτίζουν σπίτια οργανώνοντας ευρύτερους οικισμούς, όπου ζούσαν πολλοί μαζί για την άμυνά τους. Όμως προέκυπτε κάθε φορά ένα νέο πρόβλημα, που οφειλόταν και αυτό στην έλλειψη πολιτικής οργάνωσης: καθώς ζούσαν πολλοί μαζί στους πρώτους αυτούς κοινωνικούς σχηματισμούς, αδικούσαν ο ένας τον άλλον

- έτσι, αυτή η συμβατική συμβίωση δεν είχε διάρκεια και άρχιζαν να σκορπίζουν και να σκοτώνονται και πάλι από τα θηρία έρχονταν δηλαδή και πάλι στην προηγούμενη κατάσταση.

□ Επειδή τη συμβίωση των ανθρώπων την επέβαλε μόνο ο κίνδυνος από τα θηρία, ήταν αδύνατο να εξασφαλιστεί η κοινωνική συνοχή με αυτόματο τρόπο. Η έλλειψη της πολιτικής τέχνης οδηγούσε τους ανθρώπους σε πράξεις αδικίας με αποτέλεσμα την αυτοκαταστροφή τους. Επειδή οι άνθρωποι αφανίζονταν είτε μεταξύ τους είτε από τα θηρία, ο Δίας άρχισε να ανησυχεί μήπως το ανθρώπινο είδος αφανιστεί ολότελα. Γι' αυτό, ως υπέρτατος ρυθμιστής των πάντων και πατέρας των ανθρώπων, αποφασίζει να σταματήσει τον αφανισμό τους και να τους σώσει. Έτσι, επεμβαίνει δυναμικά και τους στέλνει την αιδώ και την δίκη, τα μέσα για την εξασφάλιση τάξης στο σύνολο και ομαλών σχέσεων ανάμεσα στα άτομα, ώστε να γίνει δυνατή η οργάνωση των κοινωνιών και να αναπτυχτεί παραπέρα ο πολιτισμός .

□ Ο Δίας λοιπόν στέλνει τον Ερμή, τον αγγελιοφόρο των θεών, να μοιράσει τα δύο δώρα του στους ανθρώπους. Και ο Ερμής προβληματίζεται ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα τα μοιράσει- έτσι, ρωτάει το Δία αν πρέπει να τα μοιράσει μόνο σε λίγους, όπως έχει γίνει στο παρελθόν με τις τέχνες, ή σε όλους τους ανθρώπους. Η εντολή του Δία είναι να συμμετέχουν όλοι οι άνθρωποι ανεξαιρέτως στη δικαιοσύνη και τον αμοιβαίο σεβασμό. Έτσι η πολιτική δεν αντιμετωπίζεται σαν ειδικό επάγγελμα που ανήκει στον κοινωνικό καταμερισμό των επαγγελμάτων.

ΘΕΜΑ Β3

Με τη φράση αυτή του Δία τελειώνει ο μύθος του Πρωταγόρα. Η απαίτηση αυτή, την οποία ο Δίας διαβιβάζει στον Ερμή, να αφανίζεται δηλαδή όποιος δε διαθέτει την «αιδώ» και τη «δίκη», φανερώνει τη μεγάλη σημασία που δίνει σ' αυτές για τη συγκρότηση και τη διατήρηση της πολιτείας. Και στην εντολή του αυτή για την υποχρεωτική και καθολική συμμετοχή των ανθρώπων στην αιδώ και στη δίκη προσθέτει μια αιτιολόγηση-επιχείρημα και ένα σκληρότατο «νόμο»:

□ Το επιχείρημα: δεν είναι δυνατό να συγκροτηθούν πόλεις, αν δε συμμετέχουν όλοι στην αιδώ και στη δίκη (αυτές αποτελούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις και τις βάσεις για τη συγκρότηση και τη διατήρηση των πόλεων).

□ Ο νόμος: ο Δίας επισείει τη θανατική ποινή σ' εκείνον που δε θα είναι σε θέση να έχει μερίδιο στην αιδώ και στη δίκη, που δε θα μπορεί ή δε θα θέλει να ενταχτεί στο κοινωνικό σύστημα- και υπογραμμίζει την αυστηρότητα του νόμου τονίζοντας ότι ο ίδιος είναι εκείνος που τον επιβάλλει (παρ' έμοῦ) και προσθέτοντας μία παρομοίωση: όποιος δε θα έχει μερίδιο θα μοιάζει με αρρώστια της πόλης, θα είναι επικίνδυνος γι' αυτή και θα πρέπει να θανατωθεί για την εξυγίανσή της.

Είναι λοιπόν απόλυτη η θέση του Δία: όλοι, χωρίς καμιάν απολύτως εξαίρεση, πρέπει να συμμετέχουν στην αιδώ και στη δίκη- διαφορετικά, δεν είναι δυνατό να υπάρξουν πόλεις. Και με αυτή τη σκληρή εντολή κλείνει ο μύθος: *καὶ νόμον γε θεὸς παρ' ἑμοῦ, τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως.*

Παράλληλα όμως γίνεται φανερό πως ακόμη και ο ίδιος ο Δίας αισθανόταν ότι δεν μπορεί να εξασφαλίσει την καθολικότητα αυτών των δύο στοιχείων, γιατί δεν αποτελούσαν μέρος της αρχικής φύσης του ανθρώπου. Γι' αυτό πρόσθεσε ότι «όποιος αποδειχτεί ανίκανος να τις αποκτήσει, πρέπει να θανατωθεί ως καρκίνωμα στο σώμα της πολιτείας». Η αρετή καθ' αυτή δεν ήταν στην αρχή μέρος της ανθρώπινης φύσης, γι' αυτό οι πρωτόγονοι μολονότι είχαν τη νοημοσύνη να μαθαίνουν διάφορες τέχνες, όπως τη χρήση της φωτιάς, συμπεριφέρονταν με αγριότητα ό ένας στον άλλο. Αλλά η ανθρώπινη φύση φέρει μέσα της τις καταβολές για να εξελιχτεί ηθικά. Σ' αυτό ακριβώς είναι αναγκαία η διδασκαλία. Η απόκτηση επομένως της πολιτικής αρετής εξαρτάται από τη διδασκαλία, αλλά και από την προσπάθεια που θα καταβάλει κάθε άνθρωπος. Αν αφαιρέσουμε το περίβλημα του μύθου, σημαίνει ότι το θέσπισμα, ο νόμος αυτός, ήταν "έργο του χρόνου, της πικρής πείρας και της ανάγκης". Με την τελευταία φράση του μύθου ενισχύει τη θέση ότι όλοι πρέπει να έχουν συμμετοχή στην αρετή.

Πόσο σημαντικές και απαραίτητες είναι για την ειρηνική συμβίωση των ανθρώπων η αιδώς και η δίκη, φαίνεται από τις συνέπειες που πρέπει να υφίστανται όσοι δεν τις κατέχουν. Οι ποινές για μια σύγχρονη πολιτεία φαίνονται εξοντωτικές και απόλυτες. Θάνατος ή εξορία (η εξορία ως ποινή ήταν για τους αρχαίους το ίδιο εξοντωτική, όπως ο φυσικός θάνατος, αφού ο εξόριστος μακριά από τον οίκο ή την πόλη του είναι ανυπεράσπιστος, στο έλεος κάθε ισχυρού - διαβατήριου και διεθνείς συνθήκες προστασίας των αδύναμων δεν υπήρχαν). Η σκληρότητα αυτή δεν υποδηλώνει μόνο τη μεγάλη σημασία που αποδίδει ο Πρωταγόρας στο ρόλο της αιδούς και της δίκης. Εκφράζει και την αντίληψη που είχαν οι αρχαίοι Έλληνες για τη θέση και το ρόλο του πολίτη μέσα στην πολιτεία. Αυτός που δε συμμετέχει στην κοινωνική και πολιτική ζωή του τόπου του ή δημιουργεί προβλήματα δεν μπορεί να συμμετέχει στο κοινωνικό γίνεσθαι.

Έτσι λοιπόν και στο διδόμενο απόσπασμα υπογραμμίζεται η μέγιστη σημασία της διδασκαλίας της πολιτικής αρετής αφού αποτελεί πρωταρχική μέριμνα των πολιτικών ανδρών αναφορικά με τους γιούς τους, προκειμένου να αποφευχθεί ενδεχόμενη θανάτωση τους .

ΘΕΜΑ Β4

. α. Σωστό β. Λάθος γ. Λάθος δ. Σωστό ε. Λάθος

ΘΕΜΑ Β5

B		<i>ἄγοντα ,</i>	<i>ὄχυρός</i>
5. λοχαγός		<i>συναγωγοί</i>	
<i>ἀγαλλίασις</i>	:	<i>ἀγάλματα</i>	<i>διάδημα</i>
<i>θρέψις</i>	:	<i>τροφᾶς</i>	<i>νεογνός</i>
<i>βαθμῖς</i>	:	<i>βωμούς</i>	<i>ὀλέθριο</i>
<i>ἄφιξις</i>	:	<i>ἱκανή , ἱκανός</i>	<i>δεισιδαίμων</i>

Αδίδακτο

ΘΕΜΑ 1:

Τέτοιες ήταν λοιπόν οι ναυτικές στρατιωτικές δυνάμεις των Ελλήνων, και οι παλαιότερες κι αυτές που δημιουργήθηκαν αργότερα (ή οι σύγχρονες). Ωστόσο μεγάλη δύναμη απέκτησαν αυτοί που στράφηκαν σε αυτά και με εισροή χρημάτων (χρηματικά κέρδη) και με την κυριαρχία πάνω σε άλλους (λαούς). Ιατί πλέοντας εναντίον των νησιών τα κατέστρεφαν (υπέτασσαν) και περισσότερο όσοι δεν είχαν επαρκή χώρα (για τη συντήρησή τους). Πόλεμος όμως στη στεριά, από όπου κάποιος (κάποια πόλη) αποκτούσε δύναμη, κανένας δεν πραγματοποιήθηκε. Και όσοι πόλεμοι έγιναν, ὅλοι ήταν ανάμεσα σε ὁμορες (που είχαν κοινά σύνορα) πόλεις, ιατί οι Έλληνες δεν ἔκαναν πολύ μακρινές εκστρατείες ἔξω από την περιοχή τους για να καταστρέψουν άλλους (άλλες πόλεις). ιατί ακόμα δεν είχαν τεθεί κάτω από την εξουσία των πιο μεγάλων πόλεων, ούτε πάλι πραγματοποιούσαν αυτοί οι ἴδιοι ως ἴσοι κοινές εκστρατείες.

ΘΕΜΑ 2:

ἔσται

- ταῖς ἐλάττοσι
- πρόσσχωμεν
- ἐπιπλεῖτε
- κατεστράφθω
- μάλα
- διαρκές
- ταῖς ἐκδήμοις
- οὐδεμιᾶς
- ἐξελεθεῖν

ΘΕΜΑ 3.α.:

- υποκείμενο στο ρήμα ἦν (απτική σύνταξη)
- αντικείμενο στην επιθετική μετοχή οἱ πρόσσχόντες
- γενική αντικειμενική στο ἀρχῆ

εμπρόθετος προσδιορισμός του σκοπού στο ρήμα ἐξῆσαν

- επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου στο ξυνειστήκεσαν και προσδιορίζει το εννοούμενο υποκείμενο οὗτοι (δηλ. οἱ Ἕλληνες)

ΘΕΜΑ 3.β.:

Ἄπαντες γινώσκουσι

1. ἰσχύν δέ περιποιήσασθαι ὅμως οὐκ ἐλαχίστην τούς πρόσσχόντας αὐτοῖς (ειδικό απαρέμφατο)
2. ὅτι ἰσχύν δέ περιποιήσαντο ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ πρόσσχόντες αὐτοῖς (ειδική πρόταση)
3. ἰσχύν δέ περιποιησαμένους ὅμως οὐκ ἐλαχίστην τούς πρόσσχόντας αὐτοῖς (κατηγορηματική μετοχή)